

УДК 336.76

Нанавов А.С.*

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ НА ТІНЬОВИЙ БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР РОЗВИНЕНИХ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ СУЧАСНОСТІ

Термін «тіньова банківська діяльність» використовується для описання банківської діяльності, що здійснюється поза межами традиційної системи комерційних банків. Важливим елементом світової фінансової системи є також «паралельна» банківська (парабанківська) діяльність. Так, під тіньовим банкінгом слід розуміти діяльність банківської установи, яка безпосередньо не відображається на балансі банку, а під паралельним банкінгом - діяльність, що не пов'язана із банківською інституцією взагалі[9]. Слід зазначити, що за оцінками Ради з фінансової стабільності, світовий обсяг тіньового банкінгу у період 2002-2011 рр. збільшився майже втричі і оцінюється у понад 67 трлн. дол., при чому частка тіньового банківського сектору США скоротилася з 44% у 2005 році до 35% у 2011 році. Загалом, на США припадає понад 23 трлн. позабалансових активів, у країнах Європейського валютного союзу сконцентровано «прихованих» активів в обсязі 22 трлн. дол. США, у Великобританії – 9 трлн. дол. США [3].

Важливого значення набуває також оцінка діяльності інвестиційних банків як одного із «наближених» до тіньової банківської системи учасників міжнародних ринків капіталів. Так, не зважаючи на те, що діяльність інвестиційного банку з надання посередницьких послуг при торгівлі цінними паперами, андеррайтингу та організації злиттів і поглинань є об'єктом фінансового нагляду з боку центральних органів фінансово-банківського регулювання, діяльність інвестиційних банків неможна повністю ототожнювати із класичною практикою ведення бізнесу комерційними банками. Наприклад, інвестиційні банки здійснювали активне фінансування урядових іпотечних програм за рахунок позабалансової сек'юритизації кредитів (в т. ч. іпотечних), ризики по яким хеджувалися через нерегульований державою механізм кредитно-дефолтних свопів.

Чимало компаній тіньового банківського сектору створювались переважно з метою купівлі іпотечних банківських кредитів. Така схема реалізується за рахунок надання спеціалізованими фінансовими інститутами кредитів під заставу цінних паперів, здійснення операції РЕПО, емісія цінних паперів, забезпечених активами (ЦПЗА) та спрямована на купівлю сек'юритизованих інструментів, що випускаються банками. Найбільш важливими серед компаній, на які слід звернути увагу з урахуванням попиту на сек'юритизовані інструменти, є так звані «кондуїти» SIV (структуровані інвестиційні компанії) та SPE (компанії спеціального призначення). Банки фінансують створення програм ЦПЗА і надають їм різноманітну кредитну підтримку.

В умовах стабільної ринкової кон'юнктури такі програми приносять прибуток банку, що їх фінансує, завдяки різниці між відсотком доходності по облігаціях, в які інвестує SIV та відсотком по короткостроковим комерційним цінним паперах, які реалізуються SIV. Так, ЦПЗА, в нормальних ринкових умовах, збільшують потенційну доступність залучення фінансування корпоративним сектором і прибутковість активних операцій банків. В умовах

* асистент кафедри Світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київський національний університет імені Тараса Шевченка

нестабільного ринку, програми ЦПЗА призводять до зменшення рівня дохідності операцій SIV через підвищення рівня ризикованості цінних паперів, що є забезпеченням ЦПЗА що, в свою чергу, здійснює тиск на капітал і рівень ліквідності банку, що створив SIV. У Великобританії, наприклад, обсяг міжбанківських кредитів збільшився на 7.7% у 2009 році в результаті припинення реалізації програм ЦПЗА компаніями-кондуїтами. Таким чином, залучення кредитування банками стало більше прив'язаним до міжбанківського ринку. Непогашені зобов'язання SIV по ЦПЗА досягли 1.3 трлн. дол. США у липні 2010 – більше, ніж заборгованість уряду США по казначейським векселям, і вдвічі більше за цей же показник у січні 2004 року.

Таблиця 1.
Обсяг ліквідності, що надавався структурним інвестиційним компаніям банками по програмах ЦПЗА в різних країнах світу

	Обсяг фінансування, у млрд. дол.	% до ВВП
Бельгія	52,33	11,52
Франція	90,66	3,5
Німеччина	310,84	9,36
Італія	2,72	0,13
Нідерланди	173,87	22,37
Іспанія	7,08	0,49
Великобританія	214,25	7,75
США	356,83	2,58

Побудовано автором на основі даних, наведених у [4].

Аналіз даних, наведених у Табл. 1 дає можливість визначити ступінь залучення банків до тіньової банківської системи. За умов різкого падіння попиту на ЦПЗА, які випускалися SIV, банки були змушені викупити переважну більшість таких ЦПЗА. Як результат, функціонування SIV сприяло підвищенню обсягів фінансових ресурсів, що залучалися банками на грошових міжбанківських ринках.

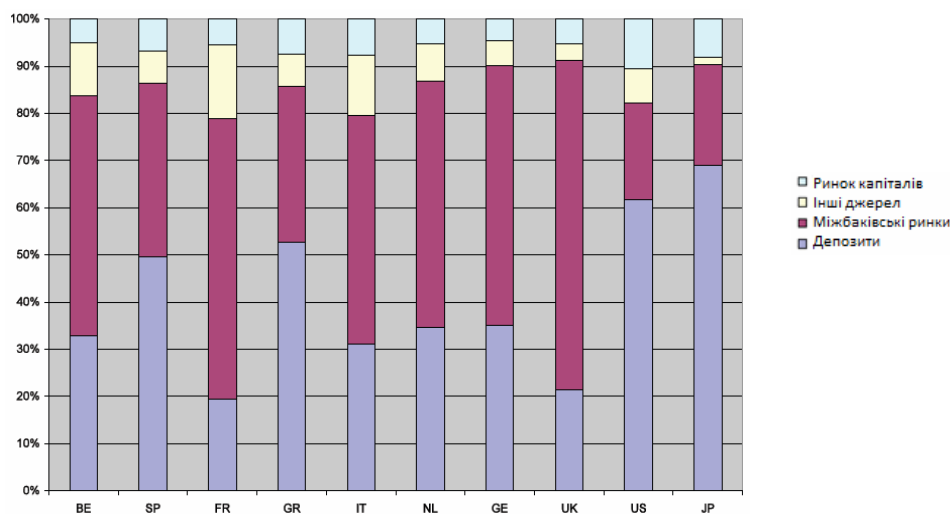

Рис. 1. Структура зобов'язань комерційних банків в країнах із розвиненими фінансовими системами.

Примітки: Побудовано автором на основі даних, наведених у [5].

Зобов'язання, пов'язані із ринком. Під терміном «зобов'язання, пов'язані із ринком» слід розуміти сукупність вимог до банку, які впливають на здатність банку надавати кредити з урахуванням наявності фінансових ресурсів грошового ринку. Балансу приватного банку не від-

повідас традиційній концепції банківського кредитування, що переважно фінансується депозитними вкладками клієнта. Частка депозитів у структурі банківських зобов'язань варіюються від 69.0% (Японія) до лише 19.5 % (Франція) [6].

Зобов'язання банків формуються через ринковий механізм у Великобританії, дещо меншим є вплив ринку в Японії, Греції та Іспанії. Примітним є те, що комерційні банки в США поступилися банкам Японії в ступені орієнтації на найстабільніші-депозитні джерела фінансування. В цілому, в США торгівля та посередництво при торгівлі ринковими зобов'язаннями є здебільшого прерогативою діяльності інвестиційних банків, які, на відміну від тіньових фінансових установ, входять до компетенції фінансового контролю Центрального банку.

Фінансова система Великобританії також суттєво залежить від короткострокових міжбанківських ринків (особливо міжнародних) та ринків комерційних цінних паперів (через «тіньову» банківську діяльність). Обидва ці ринки, разом із ринком операцій РЕПО, були «особливо» короткостроковими протягом періоду, що передував кризі. У червні 2008 року, більш ніж 60% комерційних цінних паперів мали період погашення 1-4 дні [8]. Банківський сектор Великобританії гостро потребував додаткової ліквідності як з метою підтримання обсягів активних операцій, так і з метою виконання фінансових нормативів. Таким чином, мала місце поступова переорієнтація банків із практики залучення фінансування на умовах кредитів overnight на грошовому міжбанківському ринку на виконання короткострокових операцій РЕПО.

Слід зазначити, що серед банків, які найбільше потребували державної фінансової допомоги за умов кризи були переважно банки, що належать до найбільших ринкових банківських систем - Великобританії та США та банки класичних банківських систем - Бельгії та Нідерландів (див. Рис. 2).

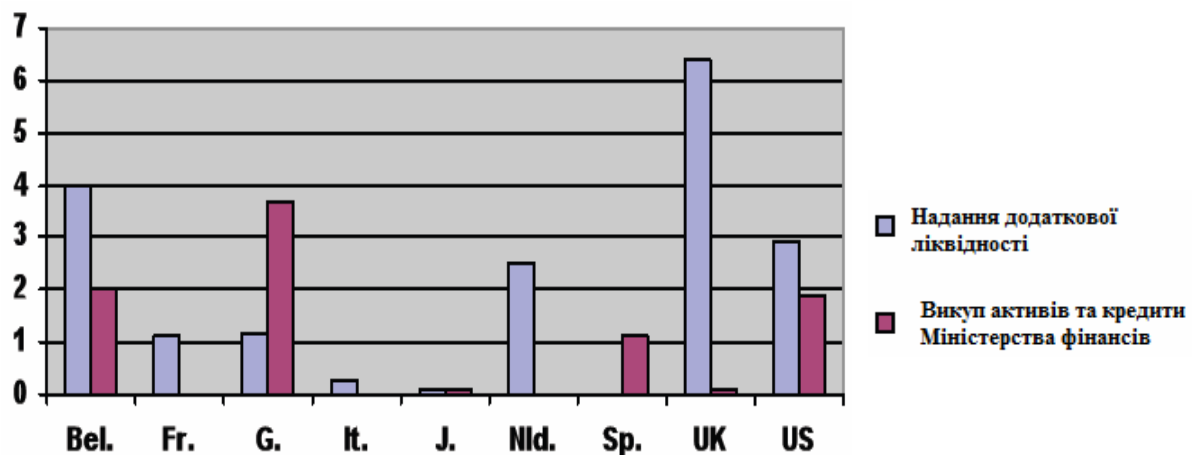

Рис. 2. Обсяг державної підтримки, що надавалась сектору комерційних найбільших класичних банківських систем.

Примітки: Побудовано автором на основі даних, наведених у [10].

Наприклад, банківський сектор Франції зазнав значно меншого впливу кризи, ніж сектор комерційних банків США (частка активів комерційних банків Франції у ВВП майже вдвічі вища за відповідний показник по США), оскільки саме ступінь залучення банківського сектору країни до механізмів ринкового фінансування є ключовим показником прив'язаності банківського сектора до ринку. У США значну роль, однак, відіграли інвестиційні банки, діяльність яких була спрямована не лише на здійснення посередницької діяльності при операціях андеррайтингу та фінансового консалтингу, а була спря-

мована переважно на сек'юритизацію та купівлю кредитно-дефолтних свопів. Сектор комерційних банків США опосередковано приймав участь у реалізації ЦПЗА та операцій РЕПО через тіньові банківські компанії. Поступове зниження інвестиційної привабливості сек'юритизованих активів та значне підвищення ризикованості пулу активів, що надавались у забезпечення ЦПЗА призвели до зменшення прибутковості операцій тіньових банківських операцій. Наслідком зменшення попиту на сек'юритизовані активи стало поступове скорочення обсягу наявної у банків ліквідності та звуження обсягів активних операцій, в першу чергу кредитів реального сектора.

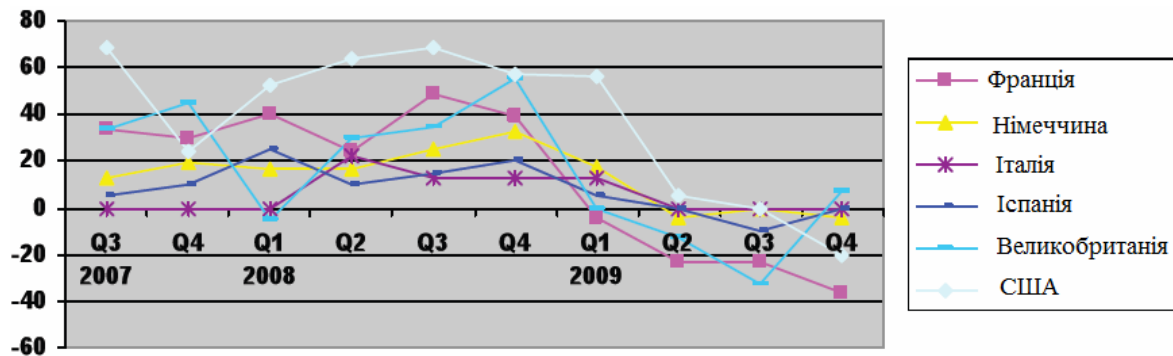

Рис. 3. Зменшення обсягів кредитування в групі розвинених економік світу в період 2007-2009 рр.
Примітки: Побудовано автором на основі даних, наведених у [2].

Важливість сек'юритизації для фінансової стабільності США, таким чином, є набагато вищою, ніж для всіх інших країн, включаючи Великобританію. Значна частина сек'юритизації у США включає сектор інвестиційних банків. Окрім того, припинення програм сек'юритизації справило значний вплив на спроможність банків багатьох європейських країн надавати кредити, особливо у випадку із Іспанією і Італією, де сек'юритизовані інструменти викупувалися інвесторами порівняно мало, а тому темпи відновлення кредитування були незначними.

Важливо відзначити, що загалом сек'юритизація не зводилася виключно до сек'юритизації житлової іпотеки. В той час як Цінні папери, забезпечені житловою іпотекою складають більше 80% сек'юритизованих активів в Бельгії і Нідерландах, 75% у США, 68% у Іспанії та 62% у Великобританії, даний показник у Німеччині та Італії складає менше 50%. Однак, важливою є та обставина, що обсяг непогашених сек'юритизованих активів в Європі, без урахування житлової іпотеки, склав понад 600 мільярдів євро у 2010 р. (European Securitisation Forum 2010), у США – понад 1,5 трильйони євро [7].

Висновки. Сучасна фінансова криза стала одним із основних чинників глобальних змін у сфері банківського бізнесу. Можна стверджувати, що в результаті докорінних змін в структурі міжнародних фінансів група фінансових інститутів, що утворюють тіньову банківську систему можуть припинити існування. В результаті поступової розробки та реалізації нових стандартів регулювання банківського бізнесу значно скоротилися обсяги емісії комерційних цінних паперів, забезпечених активами, чимала кількість інвестиційних банків повертається до традиційного комерційного банківництва. Одним із основних завдань державного регулювання на даному етапі слід вважати пошук шляхів зменшення потенційних ризиків високої залежності банків від фінансових ринків. З іншого боку, поновлення програм сек'юритизації небезпідставно вважають необхідною передумовою відновлення банківського кредитування в економіці, а тому, очевидно, відмовитись від даного фінансового інструмента не має можливості. Розв'язання наведеної суперечності, на нашу

думку, слід шукати у поєднанні ринкового банківського бізнесу та посиленого регуляторного нагляду, який би регламентував безпосередній доступ банків до фінансових ринків і не створював передумов до появ тіньової паралельної банківської системи.

Література

1. Кордонець І.М., Квасницька Р.С. Використання механізму сек'юритизації для забезпечення фінансової стійкості та безпеки банків// Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2010. – С.145-148.
2. Acharya, Viral V., Philipp Schnabl and Gustavo Suarez. 2010. 'Securitization Without Risk Transfer'.
3. Bank of England. 2012. Financial Stability Review (September).
4. Borio, Claudio. 2008. 'The Financial Turmoil of 2007-?: A Preliminary Assessment and Some Policy Considerations', BIS Working Papers No.251 (March).
5. Basel Committee of Banking Supervision. 2009. Report on Special Purpose Entities (September).
6. Committee on the Global Financial System. 2010. The Role of Valuation and Leverage in Procyclicality. CGFSPapers No.34 (April).
7. Fitch Ratings. 2010. Fair Value Disclosures. A Reality Check. (24 October).
8. McGuire, Patrick and von Peter, Goetz. 2010. 'The US Dollar Shortage in Global Banking', in BIS Quarterly Review (March): 47-60.
9. Miles, David. 2010. The Future Financial Landscape. Speech given at Bloomberg(16 December 2010).
10. Tucker, Paul. 2010. 'Shadow Banking, Financing Markets and Financial Stability', 3 March 2011.